

---

# Erika Abrams: "mezi řečí a mlčením, mezi řečí a myšlením nebo prostě jen mezi řečí"

---

## Erika Abrams: "mezi řečí a mlčením, mezi řečí a myšlením nebo prostě jen mezi řečí"



*V době, kdy se Československo po „normalizaci“ poměrů spíše intelektuálně dusilo, jste do něj začala pravidelně jezdit. Jaké jste k tomu měla pohnutky? Měla jste zde od počátku přátele neb jste se do ČSSR vydávala z ryze studijních důvodů?*

Ptáte se jako kdyby se lidský život řídil jakýmsi předem promyšleným programem. Tak to alespoň v mém případě nebylo a není. Přijela jsem do Československa poprvé z banálně turistických důvodů (čili náhodou, k níž přispěla okolnost, že jeden velmi blízký přítel měl na gymnasiu v Paříži kamaráda Čecha a do Prahy jezdil už od roku 1968). Jezdila jsem pak pravidelněji (tj. jednou za rok na několik týdnů v létě) do konce 70. let částečně z osobních důvodů, ale hlavně z (nikoli jen chladně „studijního“) zájmu pro dílo Ladislava Klímy, kvůli němuž jsem se i naučila česky.

*Jak vnímáte změnu atmosféry v československé resp. české společnosti od toho roku 1973 až po dnešek?*

Nemá smysl, abych vám vykládala to, co je snad každému jasné. K otázce bych podotkla jen tolik, že za „normalizace“ se přece jen ještě udržel živý smysl pro duchovní hodnoty — a do jisté míry i možnost soustředění na ně —, který v nynější čím dál méně myslící době čím dál více postrádám, stejně u nás ve Francii jako u vás v Čechách. Kdybych nebyla přeložila už v 80. letech podstatnou část Patočkova odkazu, nevím, zda by to bylo v dnešní Francii možné.

***V odkazech na vás se většinou píše, že se zabýváte písemnostmi Jana Patočky až od roku 1977, což je shodou okolností rok Patočkova úmrtí. Setkala či setkávala jste se s ním osobně? A pokud ano, odkdy a jak na vás působil? Účastnila jste se i tzv. bytových seminářů?***

Odkazy nejsou zde zcela přesné. Od roku 1975 se zabývám písemnostmi Ladislava Klímy, zatímco Patočkou teprve tak asi od roku 1979, když se nakladatelství Verdier začalo zajímat o překlad *Kacířských esejí* a já jsem u příležitosti prvního a též posledního delšího pobytu v Praze jednak zahájila dodnes trvajících těsnou spolupráci se samizdatovými

vydavatelé Patočkových spisů, jednak zprostředkovala pro Pavla Tigrida druhé „pražské číslo“ *Svědectví*, kde byl Patočka přičiněním Jiřího Němce zastoupen vzpomínkovým textem Ivana Dubského, překladem přednášky z Varny a záznamem jednoho semináře. Někdo patrně tedy jakýmsi průměrem příběh zjednodušil, přebásnil — nebo se snad jen pokusil učinit jej názornějším. Ač byl Patočkův syn jedním z prvních Pražanů, s nimiž jsem se hned roku 1973 seznámila, s jeho otcem jsem se nikdy nesešla a bytových seminářů jsem se neúčastnila: vždyť česky jsem se teprve učila, byla jsem literárně orientovaná a v Praze jsem se vyskytovala málokdy, a to vždy během letních prázdnin. Mám k jeho dílu od samého začátku bázlivý přístup filosofického samouka. Snad to nakonec nebylo věci příliš na újmu.

***A s tím související, neměla jste problémy s režimem? Přece jen komunisté neměli zájem na tom, aby se šířilo dílo jednoho z prvních mluvčích Charty 77. Nebránili vám ani ne tak v odjezdu z republiky jako spíše v opakovaných návštěvách?***

Byla jsem z Československa v letech 1980-1982 celkem třikrát vyhoštěna — poprvé patrně kvůli styku s Chartisty a v souvislosti se zmíněnou spoluprací s Tigridovým Svěděctvím, potom snad hlavně proto, že se mně podařilo do Československa znovu vniknout, ač jsem byla oficiálně (až do konce 80. let) persona non grata a v Paříži jsem visum nedostávala. Francouzský překlad *Kacířských esejí* vyšel teprve koncem roku 1981. Logicky tedy neměl na tyto události rozhodující vliv. Snad se dovim víc, až si budu moci přečíst svůj spis z archivu StB.

***Kromě překladů Jana Patočky do francouzštiny řídíte i vydávání sebraných spisů Ladislava Klímy. V Česku je Jan Patočka považován za největšího filozofa vůbec. Jak nás ale může dnes inspirovat myšlení Ladislava Klímy, který je v učebnicích vykládán jako spisovatel? V čem tkví originalita jeho myšlení? A myslíte, že je jako to Patočkovo přenosné i mimo český kontext?***

Jak jsem to naznačila ve své řeči, Patočka jako fenomenolog je — pokud se nemýlím a navzdor dnešní oslavě — stejně jako (z jiných důvodů) Klíma okrajovým zjevem v tradičně pozitivistickém českém myšlenkovém kontextu. V případě Klímy je osvobozující účinek okraje ještě zvýšen tím, že to „mezní“ je i „mezi“ — průlom filosofie do fikce a naopak. V tom mě fascinuje. Ovšem chcete-li to vystihnout jedním slovem, zvolila bych spíš „světovost“ než „přenositelnost“.

***Přednášela jste v Chicagu, ve Francii, jak na vás působí rozdíly v přístupu k myšlení u Američanů a Francouzů resp. Čechů, pokud máte tu zkušenost?***

V Chicagu a v Paříži jsem studovala. Nikdy a nikde jsem nepřednášela. Zcela omylem mě oslovujete „paní profesorko“. Je právě vzácné, že Karlova universita čestným doktorátem uznala práci vydavatelskou a hlavně překladatelskou, která je leckdy podmínkou možnosti pozdějšího učení. Tato praxe je podmínkou možnosti i překlenují nahodilých národnostních rozdílů v „přístupu k myšlení“. V tomto smyslu mou práci — i poctu, které se mi od University Karlovy dostalo — ocenil též ne jeden účastník nedávné patočkovské konference. Chtěla bych této příležitosti využít, abych jmenovitě poděkovala vedoucímu Patočkova Archivu — a překladateli Heideggera — Ivanu Chvatíkovi, bez něhož by to asi nikoho nenapadlo.

***Když se teď obrátíme k evropskému dění, v Polsku vládne atmosféra lustrací pod vedením národně-konzervativní strany, na Slovensku se dostali do vlády nacionalisté a populisté, v Německu v zemských volbách kamerdelně posilují neonacisté, ve Francii „hoří města“, ve Spojeném království je už na veřejnosti pomalu více kamer než lidí a mohli bychom pokračovat přes donedávna Berlusconiho Itálii atd. Myslíte, že po padesáti letech relativního klidu zažívá Evropa nový nástup radikalismu a nacionalismu? Resp. jak vnímáte atmosféru – politickou i intelektuální – v dnešní Evropě? Hrozí nám nová totalita, jak jste naznačila ve svém proslavu k honoris causa, a jakého druhu?***

Na svou otázku si sám dáváte odpověď. Pokud jde o Francii, neměla jsem ovšem na mysli to, že „hoří města“, nýbrž okolnost, že náš nový prezident, který jako ministr vnitra kladl práva policie nad základní lidské svobody, za své vítězství vděčí voličům a částečně i programu extrémní pravice. „Nový nástup nacionalismů“ (spíš v množném čísle) nastal hned po pádu komunismu. Fakt, že náhražka postrádaných duchovních hodnot se přitom hledá u anglosaských novokonzervativců, by mohl připomenout, že např. Orwell nepsal své romány se zřetelem na východní totalitu, nýbrž na společnost, v níž sám žil.

***Závěrem bych se vás rád zeptal, co v současné době chystáte, na čem pracujete? Píšete stále básně?***

Živím se překládáním. V současné době jsem nucena pracovat výdělečně pro tzv. knižní trh, stěžlívá k tomu ještě chvíli tu a tam po večerech „klímuji“. Co v tom chlebovém ohledu právě chystám vás určitě nezajímá — a mne též nevalně. Jinak doufám, že se budu moci brzy vrátit ke Klímovým Spisům a vydat další svazek (*Philosophica žurnalistica*) zároveň francouzsky i česky. Z Patočky mám už dávno v plánu nové vydání *Kacířských esejí*, rozšířené o překlady německých variant a pracovních rukopisů, dále překlad textu *Věčnost a dějinnost* z konce 40. let a konečně spisu *Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové* z roku 1964, který francouzští patočkovci netrpělivě očekávají. Bohužel nestihnou vydat k letošnímu 70. výročí úmrtí Richarda Weinera jeho korespondenci ve znamení Vysoké Hry, s níž si pro sebe hrají už přes deset let. V nakladatelství Cheyne by měl ale konečně vyjít překlad sbírky Zbyňka Hejdy *Valse mélancolique*. O románech, do kterých bych se ráda ještě pustila — třeba Durychovo *Bloudění* nebo Matouškův *Spas* — ani nemluví. V situaci nynějšího knižního trhu jsou ovšem všechny plány až krkolomně nejisté. Pro Weinera, Durycha, Matouška nemám ani nakladatele — prý je to vše neprodejné, stejně jako hotový překlad *Záznamů* Jiřího Koláře, který se už čtyři roky marně pokouším zcela bezplatně někam umístit. Pro Klímu nakladatele sice mám — La Différence ve Francii a Academia v Čechách, kde Torst se Spisů už vzdává — ale jak vyjdu se zatím zajištěnými penězi (snad polovice toho, co by bylo zapotřebí), nevím. A co se dále týče Patočky, malé samostatné nakladatelství Verdier, které dost odvážně vydalo k letošnímu výročí svazek překladů k otázce Evropy a „po-Evropy“, se bude dále řídit podle odbytu této knihy. Kniha je už pomalu tři měsíce venku a zatím to vypadá dost bledě.

To, co sama píše, nejsou básně, nýbrž právě „něco mezi“ (mezi řečí a mlčením, mezi řečí a myšlením nebo prostě jen mezi řečí). Souvisí s tím pohyblivým mezisvětím, které jsem ve své řeči k honoris causa poněkud obcházela. Soudě podle vašich otázek, o tomto ale nechcete slyšet. V předchozím jsem vám už několikrát odpověděla „vedle“. Snad je zde tedy na místě pomlčet.